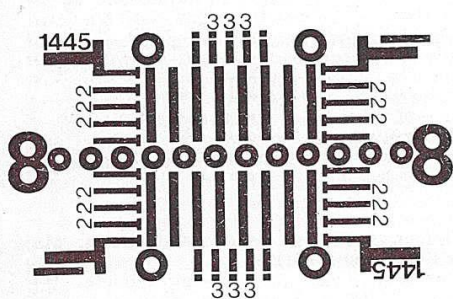

MITSKI BROJ I SISTEM SVETIH BROJEVA

Kao treći veliki motiv simboličkih oblika, koji vlada sklopom mitskog sveta, predstavlja nam se, pored prostora i vremena, i motiv broja. Ovde valja, ako se mitska funkcija broja kao takva hoće da razume, strogo izdvojiti tu funkciju od njenog teoretskog značenja i efekta.

U sistemu teoretskog saznanja broj predstavlja važno sredstvo za povezivanje, sredstvo koje može da obuhvati i različite sadržaje, da bi ih preobrazilo u jedinstveni pojam. Raščlanjavanjem svih raznovrsnosti i različitosti do jedinstvi (einheit) značenja, broj se pojavljuje kao izraz, teorijski, glavnog i osnovnog cilja kod samog saznanja, kao apsolutni izraz »istine«. Taj osnovni karakter pripisan mu je još od njegovog prvog filozofsko-naučnog određenja. »Priroda broja« — kaže se u fragmentima Filolaja — »darežljiva je u saznanju, poučna i vodeća za sve u svim stvarima koje su sumnjive ili nepoznate. Jer nikom ne bi bilo ništa jasno od stvari, niti u odnosu prema samima sebi, niti prema drugima, da nema broja i njegove suštine. Tako on usklađuje sve stvari sa misaonim opažanjem unutar duše i čini ih uočljivim i odgovarajućim jedno prema drugom, pozajmljujući im telesnost i odvajajući odnose ogradenih i neogradenih stvari svake za sebe.«¹⁾ U tom povezivanju i delanju, u tom stvaranju čvrstih granica i čvrstih odnosa leži logička snaga broja. Ono čulno, »materija« koja se opaža, lišava se pomoću broja sve više svoje specifične prirode i pretapa u opštu intelektualnu osnovnu formu. Neposredno čulno svojstvo utiska, njegova vidljivost, čulnost i opipljivost, mereno po »istinskoj« prirodi stvarnog, izgleda samo kao »sekundarna osobina« čiji pravi izvor i primarni osnov treba da se traži u čistim odredbama veličina, dakle u odnosima brojeva. Razvoj modernog teoretskog saznanja prirode, prave je ovaj saznajni ideal kraju, dozvoljavajući da u prirodu čistog broja uđe ne samo specifična osobina čulnog opažanja, već i specifična priroda opažajinih oblika, priroda prostora i vremena²⁾. A kako broj ovde služi kao stvarno sredstvo mišljenja

da bi se proizvela »homogenost« sadržaja svesti, to se i on sam razvija sve više i više u apsolutni homogen. Pojedinačni brojevi ne pokazuju jedni prema drugima neke druge razlike sem onih koje proizilaze iz njihovog položaja u ukupnom sistemu. Oni nemaju nikakvu drugu suštinu, nikakvu drugu osobinu i prirodu do one koja proizilazi iz njihovog položaja, dakle iz odnosa u okviru jedne idealne celine. Prema tome, mogu se ovde »definirati« i oni određeni brojevi, to jest konstruktivno proizvesti i oni brojevi koji su okarakterisani uz pomoć tog odnosa, iako im neposredno ne odgovara neki dodatni čulni ili opažajni supstrat, kao što se, na primer, iracionalni brojevi pojavljuju u poznatom objašnjenju iracionalnih brojeva, koje je od Dedekinda postalo vladajuće — kao »komadi« u okviru sistema racionalnih brojeva (to jest, kao

potpuna podela sistema u dve klase izvedena po jednom određenom pojmljivom propisu). Čisto matematičko mišljenje želi da obuhvati neke »pojedine« brojeve, neke brojčane individue, u osnovi uvek samo u toj formi: one su za to mišljenje izraz pojmljivih relacija, koje tek u svojoj celini predstavljaju u sebi zatvoreni i jedinstveni sklop broja i carstva brojeva uopšte.

No, karakter broja pokazuje nam se sasvim drugačijim čim napustimo »modalitet« mišljenja i čisto teoretskih saznanja, da bi posmatrali uobličavanje, koje se vrši u drugim oblastima duhovnog formiranja. Već nas je posmatranje jezika učilo da postoji faza obrazovanja brojeva, u kojoj svaki poseban broj, umesto da znači kariku u sistemu, poseduje još jedan potpuno individualni otisak; u kome predstava o broju ne poseduje apstraktno opšte važenje, nego je uvek zasnovana na nekom konkretnom pojedinačnom opažanju, od koga ne može da se odvoji. Ovde još ne postoje brojevi kao opšte odredbe koje mogu da se upotrebe na svaki sadržaj, dakle ne postoje »brojevi »po sebi«, nego shvatanje i označavanje broja polazi od pojedinačnog brojljivog i ostaje povezano sa shvatanjem istog. Tako se ovde, uz pomoć sadržajnih razlika brojljivog, uz pomoć naročito očiglednog sadržaja i naročito tona osećajnosti, pojavljuju, zadržani za određene količine, različiti brojevi, ne kao potpuno istoobrazne tvorevine, nego mnogostruko izdiferencirani i u izvesnoj meri iznijansirani.³⁾ To svojstveno osetljivo nijansiranje broja i suprotstavljanje čisto pojmljivog apstraktno-logičkoj odredbi još je jasnije kad se okrenemo oblasti mitskog poimanja. Kako mit ne poznaje samo ono idealno, kako mu jednaki ili slični sadržaji ne predstavljaju samo odnos između njih samih, već jednu realnu vezu, koja ih spaja i vezuje, to onda važi naročito za određivanje brojnih istovetnosti. Tamo gde se pojave »istobrojne« količine, to znači gde se pokaže da se one mogu poklopiti član sa članom — tamo mit »objavljuje« mogućnost priređenja, koje se u saznanju pojavljuje kao čisto idealni odnos, zbog stvarne sličnosti njihove mitske »prirode«. Ono što isti broj nosi po sebi, to postaje, ma koliko to moglo biti različito prema čulnom izgledu, mitski »istov«: to je suština koja se samo zavija i skriva u različitim pojavnim oblicima. U tom uzdizanju broja do nezavisnog postojanja i nezavisne snage izražava se osnovni oblik mitske »hipostaze« u jednom važnom i vrlo karakterističnom slučaju⁴⁾. A odavde proizilazi dalje, kao što i mitsko shvatanje broja nosi u sebi — slično shvatanju prostora i vremena — u isto vreme momenat opštosti i momenat posebnosti. Broj ovde nije nikada samo redni broj, samo označavanje mesta u okviru jednog obuhvatnog sistema, nego svaki broj ima svoju suštinu, svoju sopstvenu individualnu prirodu i snagu.⁵⁾

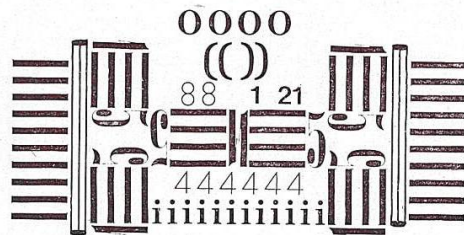
No, ta njegova individualna priroda upravo je toliko opšta koliko može da prođe kroz najrazličitije, a za empirijsko opažanje najheterogenije sastojke bića, i ostvari udeo jednog u drugom uz pomoć tog prodiranja. Tako broj služi u mitskom mišljenju kao primarni i osnovni oblik odnosa, s tim što taj odnos ovde nikada nije uzet kao takav, nego se sam pojavljuje u načinu jednog neposredno stvarnog i neposredno delujućeg, kao mitski predmet sa sopstvenim atributima i snagama. Ako za logičko mišljenje broj poseduje jednu univerzalnu funkciju, opštevažeće značenje, onda se on prema mitskom pojavljuje kao prvobitni »entitet«, koji obaveštava o biću i snazi, sve ono što je obuhvaćeno njime.

To istovremeno znači da se razvoj koji pojam broja saznanje u obe različite sfere, teoretskog i mitskog mišljenja, ne vrši u istom smislu. U obe sfere može se slediti kako se pojam broja postepeno proširuje preko amvrat širih krugova oseta, mišljenja i posmatranja i kako skoro čitavu oblast sveti uvlači u svoj krug. Ipak, nastupila su dva potpuno različita cilja i dva potpuno različita osnovna duhovna stava. U sistemu čiste spoznaje broj služi — slično prostoru

i vremenu — odvajanju od konkretnih mnogostrukosti pojava i povratku apstraktno idealnom jedinstvu svojih »osnova«. Jednost (einheit) broja je ona pomoću koje se čulno pretvara u intelektualno; i pomoću čega se sve sažima u jedan u sebi zatvoren kosmos, u jedinicu čisto misaonog stanja. Sve postojeće pojavno odnosi se na brojeve i u njima je izraženo, pošto se taj odnos i ta redukcija pokazala kao jedini put da se proizvede opšta i jednoznačna zakonitost između pojavljivanja. Uostalom, sve što saznanje i nauka podrazumevaju pod imenom »priroda« sastavljeno je od brojčanih elemenata i odredbi, koje ovde služe kao posrednici, da bi se ovo samo slučajno bivstvovanje prekovala u oblik mišljenja, u oblik zakonite nužnosti. I u mitskom mišljenju broj se pojavljuje kao jedan takav medijum oduhovljenja, ali proces toga oduhovljenja ide u drugom pravcu. Ako se broj pojavljuje u naučnom mišljenju kao jedan veliki instrument obrazlaganja, onda se u mitskom mišljenju pojavljuje kao sredstvo specifično religioznog osmišljavanja. U prvom slučaju broj služi za to da sve ono što empirijski egzistira pripremi za prijem u svet čisto idejnih povezanosti i čisto idejnih zakona; i za njegovo utemeljenje; u drugom slučaju broj je taj koji sve postojeće, sve što je neposredno dato i sve što je samo »profano« uvlači u mitsko-religiozni proces »svećenja«. Jer, sve ono što na neki način učestvuje u broju i ispoljava lik i snagu određenog broja, to više ne predstavlja, za mitsko-religioznu svest, samo irelevantno postojanje, nego je upravo time steklo jedno sasvim novo značenje. Ovde nije samo broj kao celina već i pojedinačan broj, obavijen čarobnim dahom, koji prelazi na sve što je u vezi sa njim, pa čak i ono prividno nezainteresovanije. Sve do u najnižu sferu tog mitskog mišljenja, do magijskog pogleda na svet i najprimitivnije magijske prakse oseća se jeza svetog koja okružuje broj: jer magija je velikim delom magija brojeva. I u razvoju teoretske nauke vršio se postepeno prelaz od magijskog ka matematičkom shvatanju broja. Kao što se astronomija okreće astrologiji, hemija alhemiji, tako se u istoriji ljudskog mišljenja aritmetika i algebra okreću starijoj magijskoj formi učenja o brojevima, tj. nauci almacabale⁶⁾. Između ta dva pogleda na broj lome se ne samo osnivači teoretske matematike, pitagorejci, nego se i u eposi renesanse sreću iste duhovne mešovite forme. Pored *Fermata* i *Dekarta*, tu su i *Dordano Bruno* i *Rajhlin*, koji su u svojim delima obrađivali magičko-mitsku čudotvornu snagu broja. Često su oba shvatanja sjedinjena u jednoj ličnosti; tako, na primer, Kardanus reprezentuje na najsvojstveniji i istorijski najinteresantniji način dvotipnost mišljenja. U svim tim slučajevima ne bi moglo doći do istorijske mešavine oblika takve vrste da se oni sadržajno i sistematski nisu slagali u jednom karakterističnom motivu, u jednoj osnovnoj duhovnoj tendenciji. Već mitski broj stoji na prekretnoj duhovnoj tački, — on već teži da se odvoji od uskosti i povezanosti neposrednog, čulno stvarnog pogleda na svet i da se približi slobodnom, univerzalnom pogledu. Ali, ono uopšteno novo, što ovde nastaje, duh ne želi da shvati i prozre kao svoju sopstvenu tvorevinu, nego mu to stoji kao strana demonska moć. Tako još Filolaj traži »prirodu broja i njegovu snagu« ne samo u ljudskim delima i rečima, ne samo u svakoj sposobnosti stvaranja i u muzici, nego u svim »demonskim i božanskim stvarima«⁷⁾ — tako da se priroda broja, kao Eros kod *Platona*, pretvara u velikog posrednika, opšti između zemaljskog i božanskog, smrtnog i besmrtnog i sažima se u jedinicu svetskog reda.

Zelja da se ovaj proces obogotvorenja i posvećivanja broja sledi do otkrivanja intelektualnih i religioznih motiva u svakom pojedinačnom procesu izgleda kao uzaludan napor. Jer ovde, na prvi pogled, kao da vlada slobodna igra mističke fantazije, koja ismejava svako čvrsto pravilo. Prema principu izbora, prema razlogu zbog kojeg neki broj treba da zahvali za svoj naročiti karakter »svetosti«, ne možemo, izgleda, pi-

tati ništa dalje: jer, svaki broj, bez izuzetka, može da postane predmet mističkog shvatanja i poštovanja. Pogledaju li se redom osnovni brojevi, onda se na licu mesta sreću mističko-religiozne hipostaze te vrste. Za jedan, dva i tri očigledni su primeri takvih hipostaza ne samo u mišljenju primitivnih, nego i u svim velikim kulturnim religijama. Problem jedinice, koja proizilazi iz sebe i postaje »drugo« da bi se opet sažela u sebi, u jednoj trećoj prirodi — taj problem pripada stvarnom zajedničkom duhovnom dobru čovečanstva. Ako taj problem, u tom čisto duhovnom shvatanju dolazi od izražaja tek u spekulativnoj filozofiji religije, onda opšte širenje ideje »jedan Bog u tri lica« pokazuje da za tu ideju moraju postojati neke poslednje konkretne podloge osećanja na kojima ona počiva i iz kojih ona uvek nanovo izrasta⁸⁾. Na prva tri broja nadovezuje se četiri, čije je opšte religiozno-kosmičko značenje dokazano u religijama Severne Amerike. Ova čast u još većoj meri pripada sedmici koja zrači iz najstarijih kulturnih središta čovečanstva u Mesopotamiji, u svim pravcima, i koja nam se pojavljuje kao specifično sveti broj, čak i tamo gde nikakav uticaj vavilonsko-asirske religije i kulture nije kasnije dokazani niti je verovatan.⁹⁾ Još mu je u grčkoj filozofiji dat taj mističko-religiozni osnovni karakter; u jednom fragmentu, koji se pripisuje Filolaju, izjednačava se sedmica sa Atenom, devicom bez majke »voditeljica i vladarica svim stvarima«, jedinstvena, večna, postojava, nepokretna, sebi sama jednaka, a od svega ostalog različita¹⁰⁾. U hrišćanskom srednjem veku, sedmica se kod crkvenih otaca smatra savršenstvom i brojem izobilja, u stvari opštim, apsolutnim brojem: »septenarius numerus est perfectio- nis«¹¹⁾ U tom pogledu može se sa njom takmičiti broj devet; pored hebdomatskih rokova, pojavljuju se u mitovima i kultovima Grka, kao i u germanskim verskim predstavama, pre svega enejski rokovi i nedelje.¹²⁾ Uzme li se dalje da se isti osnovni karakter, koji pripada prostim brojevima, prenosi sa njih na složene, da, dakle, ne samo broju tri, sedam, devet i dvanaest, nego i njihovim proizvodima pripada naročita mističko-religiozna snaga, onda se pokazuje da jedva da postoje neke brojčane odredbe koje se ne mogu uvući u ovaj opazajni krug i u ovaj proces »svećenja«. Ovde se pred mitskom stvaralačkom snagom otvara bezgranični prostor, u kome se taj proces može slobodno razvijati, oslobođen svake čvrste logičke norme i svakog obzira prema zakonima »objektivnog« saznanja. Ako broj postane kriterijum istine za nauku i razlog i podloga svakog strogo »racionalnog« saznanja, onda se na sve što ula-

zi u njegovu sferu, što se sa njime dodiruje i prepliće, utiskuje karakter misterije, misterije u čiju dubinu naš um ne dopire. Ipak se u ovoj, naizgled, neprovidnoj zbirci mističko-religioznog učenja o brojevima, kao uostalom i u drugim oblastima, može prepoznati i označiti jedna sasvim određena linija duhovnog upravljanja. I ovde se izdvajaju, ma kako neograničeno vladao nagon čistih »asocijacija«, još i glavni i sporedni putevi uobličavanja; i ovde se postepeno uzdižu izvesna tipična usmerenja po kojima se određuje proces posvećivanja brojeva, a time i posvećivanja sveta. Za spoznaju ovih usmerenja posedujemo čvrstu tačku oslonca ako se vratimo na stupanj saznanja pojma broja u misli o jeziku. Pošto se pokazalo da se čitavo duhovno označavanje i razumevanje odnosa brojeva vraća na konkretno vidljivu osnovu i po-

što kao glavni nivoi, na kojima raste svest broja i njegovog značenje, važe prostorni, vremenski i »personalni opažaji«¹³⁾, onda smeđo da slutimo slična deljenja i u kasnijim mitskim učenjima o brojevima.¹⁴⁾ Ako se sledi vrednost osećaja koji se vezuje za pojedine »svete brojeve« do u njegov početak i ako se traži otkrivanje njegovih stvarnih korena, onda se skoro uvek pokazuje da je ta vrednost osnovana na svojevrsnom mitskom osećanju prostora, vremena i ja. Kad je reč o prostoru, za mitsko shvatanje nisu predviđene samo pojedine oblasti i pravci kao takvi sa sasvim određenim religijskim vrednosnim akcentom, nego se takav akcent pridržava ukupnosti tih pravaca i celine u kojoj se oni zamišljaju zajedno. Tamo gde se kao »strane sveta« razlikuju sever i jug, istok i zapad, obično ta specifična razlika postaje model i uzor i za sve druge podele sadržaja sveta i zbivanja u njemu. Time je četvoraka postala »sveti broj«: jer se u njoj izražava upravo ta povezanost svake posebne suštine sa osnovnim oblikom univerzuma. Ono na šta stvarna podela na četiri ukazuje — to je da se ta podela nameće čulnom opažanju kao neposredno tačna »istina«, a da je ona prozurokovana čisto idejno iz pomoć određene načina mitske »apercepcije« — to se pojavljuje samo od sebe i kao da je zarobljeno unutrašnjim magijskim vezama određenih delova prostora. Za mitsko mišljenje ovde se ne događa samo neposredno prenošenje, nego je vidno jedno u drugome — u svakoj partikulanoj četvorci zatiče se univerzalni oblik kosmičke četvorke. Četiri se u toj funkciji ne pojavljuje samo kod severno-američkih naroda¹⁵⁾, već i u kineskom mišljenju. U kineskom sistemu, zakonu od četiri glavne strane sveta — zapad, jug, istok i sever — odgovara po jedno određeno godišnje doba, jedna određena boja, jedan određeni elemenat, jedna određena vrsta životinja, jedan određeni organ čovekovog tela i tako dalje, tako da se konačno celo mnoštvo raznolikosti postojanja pojavljuje po tom odnosu na neki način podeľeno i fiksirano u jednoj oblasti opažaja i nastajanja.¹⁶⁾

Ista simbolika broja četiri može se sresti i kod Cerokeza, gde na isti način svakoj od četiri strane sveta pripada posebna boja, naročita dužnost ili srećna okolnost, kao pobjeda ili poraz, bolest ili smrt.¹⁷⁾ A mitsko mišljenje ne može se prema svojim svojstvima time zadovoljiti da se svi ti odnosi i redovi tako shvate i posmatraju *in abstracto*, nego mora, da bi se osvedočilo u njihovu ininitost, sve to sakupiti u jedan vidljivi lik, i tek u toj formi da čulno i opipljivo stavi pred sebe. Tako se utiskuje poštovanje četvorke u obliku krsta, koji je dokazan kao jedan od najstarijih religioznih simbola. Od najranijih oblika krstova, od oblika svastike¹⁸⁾ do srednjovekovnih spekulacija koje kroz posmatranje krsta podrazumevaju čitav sadržaj hrišćanskog učenja, može se slediti opšti osnovni pravac religioznog mišljenja. To je već oživljavanje određenih kosmičko-religijskih prvotiva kada se u srednjem veku četiri kraja krsta identifikuju sa četiri strane sveta, kada se poistovećuju istok i zapad, sever i jug sa određenim fazama hrišćanske svete istorije.¹⁷⁾

Iz kulta strana sveta može se razviti isto tako i poštovanje broja pet i sedam kao što je bilo i sa brojem četiri: pored četiri glavne strane sveta, istoka i zapada, severa i juga, ubrojimo i »središte« sveta, kao mesto na kome rod ili narod imaju svoje sedište, i zenit i nadir (podnožna tačka), i brojevi 5 i 7 dobijaju svoje naročito mitsko-religiozno obeležje. Iz takve prostorno-brojčane podele nastaje, na primer, kod Cuni, onaj oblik »septuarhia« koji određuje pogled na svet, teoretski i praktično, u intelektualnom i socijalnom pogledu.¹⁸⁾

A i inače je pre svega magično značenje broja sedam ono na kome se može jasno pratiti veza sa određenim kosmičkim osnovnim fenomenima i predstavama. Ovde se odmah pokazuje kako je neodvojivo povezan mitski osećaj prostora sa mitskim osećajem vremena, i kako oba ova osećaja sačinjavaju zajedno početnu tačku mitskog

shvatanja broja. Pokazalo nam se upravo da se kao osnovni karakter mitskog osećanja vremena pojavljuju nerazdvojeni momenti »subjektivnog« i »objektivnog«, koji zalaze jedni u druge. Ovde postoji samo onaj stvarni »osećaj faza«, ono apsolutno osećanje za odeljivanje događaja a da se taj događaj ne cepa u dve različite polovine, na »unutrašnju« i »spoljašnju«. Mitsko vreme se stoga istovremeno smatra vremenom prirodnim kao i vremenom ljudskih događaja: ono je biološki-kosmičko vreme.¹⁹⁾ A ta dvostrukost se sada prenosi na mitsko shvatanje broja. Svaki mitski broj ukazuje na jedan određen krug predmetnih opažaja, u kojem on ima korene i iz koga stalno crpe novu snagu. Ali to predmetno nije ovde nikada samo stvarno, već je ispunjeno svojim sopstvenim unutarnjim životom, koji se kreće po određenim ritmovima. Ta ritmika se odvija kroz svako posebno nastajanje, u onoliko različitim formi koliko se tokom toga nastajanja smeni i na isto toliko tačaka mitskog prostora se ogleda. Pre svega, to su *mesečeve mene*, u kojima se ova univerzalna perioda kosmičkog događaja prikazuje. Mesec se pojavljuje — na šta ukazuje već njegov naziv u najvećem broju indoevropskih kao i semitskih i hamitskih jezika²⁰⁾ — svuda kao pravi delilac i »meritelj« vremena. No, on je i više od toga: jer sve postojanje u prirodi i ljudskom bivstovanju ne da mu je samo na neki način potčinjeno, nego se vraća na njega kao na »početak«, kao na kvalitativni prauzrok. Poznato je kako se to prastaro mitsko shvatanje zadržalo do u moderne biološke teorije i kako je time broj sedam opet dospelo do svog univerzalnog značenja kao vladaoca životom.²¹⁾ Poštovanje broja sedam javlja se relativno kasno, tek u vreme grčko-rimske astrologije, povezan sa kultom sedam planeta, dok sedmodnevni rokovi i nedelje u početku nisu pokazivale takav odnos, no su proizilazile iz podele meseca od dvadeset i osam dana na četiri.²²⁾ Odavde, dakle, proizilazi da je osnova za posvećenje broja sedam i njegovo prihvatanje za »potpuni broj« i broj »izobilja i celine«, jedan sasvim određeni intelektualni vidokrug, koji tek time *deluje* što se širi uz pomoć oblika i svojstava mitskog i »strukturalnog« mišljenja, sve dok se ne uzdigne iznad svog postojanja i događanja. U tom smislu srećemo u pseudohipokratiskom spisu o broju sedam sedmicu kao stvarni kosmički strukturalni broj: on deluje i kreće se kroz sedam sfera vasiona, određuje broj vetrova, godišnja doba, doba u životu, on je taj na kome se zasniva prirodna podela organa čovečjeg tela kao i podela snaga u čovečjoj duši.²³⁾ Vera u životnu snagu broja sedam prenosi se od grčke na srednjovekovnu i novu medicinu: svaka sedma godina pojavljuje se ovde kao »klimakterijska« godina, godina koja donosi odlučujući preokret u mešavini životnih sokova, u temperamentu tela i duše.²⁴⁾

Ali, ako je u do sada posmatranim slučajevima stalno bio jedan određeni objektivni intelektualni vidokrug, koji se pokazao kao početna tačka i osnova za posvećivanje određenih brojeva, onda smo mi već sećanjem na jezički izraz odnosa brojeva bili opomenuti da taj objektivni momenat nije jedini određujući. Ne samo da na izričito opazanju spoljnih stvari ili posmatranju proticanja spoljnih događaja sazreva svest o broju, nego i jedan od njegovih najjačih korena leži u onim osnovnim razlikama do kojih vodi subjektivno postojanje, tj. odnosi ja, ti, on. Jezik pokazuje na primeru duala i trijala, kao i na oblicima »inkluzivnog« i »ekskluzivnog« plurala kako se vraćaju dvobroji i trobroji na tu sferu i kako ih ona određuje svojim izrazom (up. Sv. I, st. 203). Sasvim analogni rezultati izgleda da proizilaze i u oblasti mitskog mišljenja. Uzener je u svom spisu o trojstvu, zasnovanom na mitološkom učenju o brojevima, upeo misao da postoje dve grupe tipičnih brojeva, od kojih je jedna okrenuta shvatanju i podeli vremena, dok druga, u koju spadaju naročito dva i tri, ukazuje na osnovne različite od ovih. Kad on dalje vidi posvećenje trojke i njen specifično mitski karakter zasnovan na tome što je trojka u

vremenima primitivne kulture predstavljala završetak niza Brojeva i da je ona time postala apsolutni izraz savršenstva i apsolutnog totaliteta, onda se protiv ove teorije, koja između pojma trojnosti i beskonačnosti prihvata na kraju čisto misaoni i spekulativan spoj, mogu navesti važne znamenke²⁵). No, ipak ostaje podela na dve različite grupe »svetih« brojeva, i njihove različite duhovno-religiozne izvore. Kad je reč specijalno o broju tri, istorija osnovnih religioznih predstava ukazuje na to da je čisto »integralno« značenje, koje on dostiže i razvijenoj religioznoj *spekulaciji*, samo kasna i posredna posledica koja izrasta iz jednog drugog, u neku ruku naivnog odnosa. Ako se *filozofija* religije udubljuje u tajne božanskog trojstva, ako ona to jedinstvo određuje trojstvom oca, sina i duha, onda *istorija* religije podučava da je to trojstvo prvobitno sasvim konkretno shvaćeno i isto tako i osećano: to su sasvim određeni prirodni »oblici« čovečjeg života« koji u njemu nalaze odraza. Pod spekulativnim trojstvom oca, sina i duha, kao ispod lakog vela, svetluca prirodno trojstvo oca, majke i deteta. Ovo osnovno shvaćanje naročito je vidljivo u uobličavanju božanskog trojstva u krugu semitskih religija.²⁶) U svim tim primerima pokazuje se neka svojstvena magija broja koja omogućuje njegovu pojavu u carstvu duha i u sklopu čovečje svesti kao osnovne moći. Ta magija se pokazuje kao sredstvo povezivanja kojim se različite snage svesti upliću jedne u druga i kojim se zatvaraju krugovi *oseta*, vida i opažanja, u jedno jedinstvo. Ovdje se broju pripisuje funkcija koju pitagorejci pripisuju harmoniji. On je »sedinjavanje različitih i sklad različito uštanim stvari« (Philol. fr. 10); on deluje kao magična vrpca koja ne samo da vezuje stvari u sebi, već ih »dovodi u duhovni sklad«.

* Svastika — kukasti krst, prvobitno: znak Sunca; u Hitlerovoj Nemačkoj simbol nacionalističkog pokreta (prim. pev.)

BELESKE:

- 1) Philolaos, fragm. 11 (Diels 32, B 11)
- 2) Podrobnije o ovome u spisu *Zur Einsteinschen Relativitätstheorie* (O Einstejnovoј teoriji Relativiteta), Berlin 1921, S. 119 ff.
- 3) Pogledaj sv. I st. 192 ff.
- 4) Pogledaj st. 69 ff.
- 5) Uporedi posebno primere koje je dao Levi Bril (*Mišljenje naroda u prirodnom stanju*, st. 178 ff) za te »individualne fizionomije« koje pripadaju pojednim brojevima u mitskom mišljenju.
- 6) Uporedi, na primer, primedbu *Mc Gee, Primitive numbers*, 19th Annual Rep. of the Bur. of Ethnol., Washington 1900, st. 825 ff.
- 7) Philolaos, fr. 11 (Diels 32 B, 11).
- 8) Da se ideja »trojstva« nalazi na sasvim primitivnom stupnju religioznog razvoja, naglašava Brinton; *Religions of primitive peoples*, st. 118 ff. i za ovu činjenicu traži jedno sasvim apstraktno objašnjenje, pokušavajući da to svede na oblik i svojstvenost fundamentalnih »zakona mišljenja«. (Uporedi dalje st. 181 ff.).
- 9) O značenju i širenju sedmice kao svetog broja Franz Bolls, članak *Hebdomas in Pauly Wissowas Reallexikon* klasičnog doba, tom VIII, Sp. 2547 ff. Pogledaj takođe Ferd. v. Andrian: *Die Siebenzahl im Geistesleben der Völker* (Broj sedam u duhovnom životu naroda), *Mitteilungen der Anthropol. Gesellschaft in Wien*, Bd. XXXI, Wien 1901.
- 10) Philolaos, fr. 20 (Diels 32 B 20).
- 11) Dokazi kod Jos. Sauer: *Symbolik des Kirchengebäudes* (Simbolika crkvenih građevina), st. 76 i kod Boll: *Die Lebensalter* (Doba života), Leipzig 1913, st. 24 f.
- 12) Pogledaj W. H. Roscher: *Die eneadeischen und hebdomadischen Fristen und Wochen der ältesten Griechen u. Die Sieben- und Neunzahl im Kultus und Mythos der Griechen* (Eneadeški i hebdomadski rokovi i nedelje najstarijih Grka i sedam i devet u kultu i mitu Grka). Abh. der Kgl. Sächs. Ges. der

Wiss., Philol.—histor. Kl., XXI, 4 u. XXIV, 1). Za germansku religiju Karl Wienhold: *Die mystische Neunzahl bei den Deutschen* (Mitski broj devet kod Nemaca), Abh. der Berlin. Akad. d. Wiss. 1897. O sedam i devet faza u astrologiji vidi Bouché-Leclercq: *L'astrologie grecque* (Grčka astrologija), Paris, 1899, st. 458 ff., 476 ff.

- 13) Pogledaj sv. I, st. 187 ff., 203 ff.
- 14) Dopune za ovo vidi kod Buckland: *Four as a sacred number*, Journ. of the Anthropol. Institut. of Great Britain, XXV. 96 ff. i kod *Mc Gee: Primitive numbers*, a. a. O., st. 834.
- 15) Prilog za ovo de *Grot: Universismus*, st. 119; *The religious system of China I*, 316 ff.; bliže u mojoj studiji *Begriffsform im mythischen Denken*, st. 26, 60 f.
- 16) Uporedi Mooney: *Sacred formula of the Che. rokes*, 7th Ann. Rep. of the Bur. of Ethnology (Smithson. Inst.), S. 342.
- 17) Nešto bliže o ovome vidi u odeljku *Symbolik der Himmelsrichtungen* (Simbolika strana sveta) u Joseph Sauer: *Symbolik crkvenih građevina*, S. 87 ff. (uporedi gore S. 126 f). O značenju i širenju svastika uporedi Wilson: *The Swastika the earliest symbol and its migrations*, Washington 1906.
- 18) Pogledaj Chusing: *Outlines of Zuni Creation Myths*, (uporedi gore S. 114)
- 19) Uporedi gore S. 133 ff.
- 20) O označavanju meseca kao »merila« vremena u indogermanskim jezicima i u egipatskom, uporedi W. H. Roscher: *Die eneade, und hebdomadischen Fristen und Wochen bei den ältesten Griechen*, S. 5; za semitske jezike, pogledaj Joh. Hehn: »*Siebenzahl und Sabbat bei den Babyloniern und im alten Testament*«, Leipzig 1907 S. 59 ff (Broj sedam i sabat kod vavilonaca i u starom testamentu)
- 21) Uporedi Wilhelm Flüess: *Der Ablauf des Lebens, (Istek života)* Beč 1906 i Hermann Swoboda: *Das Siebenjahr, Untersuchungen ueber die zeitliche Gesetzmässigkeit des Menschenlebens*, (Sedma godina, ispitivanja o vremenskoj zakonitosti u ljudskom životu) Beč i Leipzig 1917.
- 22) Materijal za odlučivanje po ovom pitanju je potpuno obraden u Bolovom članku *Hebdomas bei Pauly-Wissowa*, (Hebdomas kod Pauly-Wissowa) pogledaj i kod Roscher: *Eneade Fristen*, S. 71 ff. i Hehn, aa O, S. 44 ff.
- 23) Bliže o ovome kod Roscher: *Die Hippokrat Schrift von der Siebenzahl, (Hippokratov spis o broju sedam)* Abh. der Kgl. Sächs. Ges. d. Wissensch. XXVIII, 5 Leipzig 1911, S. 43 ff.
- 24) O teoriji »klimakternjskih godina« u antičkoj medicini i njeno dalje razvijanje, pogledaj Boll: *Die Lebensalter, (Doba života)* S. 29 ff; Uporedi takođe Bóche—Leclercq: *L' astrologie grecque*, S. 526 ff. —Uostalom stvarni mitski »osećaj faza«, koji smo upoznali kao sastavni deo mističnog opažanja vremena, kod takve podele života u karakteristične, oštro odeljene delove, ne ostaje na tome već može da se sledi i to ne retko sve do vremena pre rođenja. Već u nastajanju fetusa vlada ritmičko pravilo koje prati čoveka od trenutka njegovog dolaska na svet pa kroz njegovo postojanje u tom svetu. Izgleda da se tako shvatanje o razvoju fetusa u majčinom telu, zasniiva na poštovanju koje uživa broj 40, naročito u krugu semitske religije. Značenje tog broja se zasniiva verovatno na tome, kako je to Roscher označio, da je rok trudnoće, koji je utvrđen 280 dana, podeljen na sedam istih delova od po 40 dana, a svakom od delova je posvećena naročita karakteristična funkcija za čitavo postojanje i sazrevanje ploda. Uporedi Roscher: *Die Zahl 40 im Glauben, Brauch und Schriftum der Semita, (Broj 40 u veri, običajima i pismu Semita, Kgl. Sächs. Ges. d. Wiss. XXVII, 4: Leipzig 1909, S. 100 ff.*
- 25) Pogledaj Usener: *Dreihheit (Trojnost)* prvo u Rajnskom muzeju N. F. Sveksa LVIII); za etnološku kritiku o Uzenerovoj teoriji pogledaj na primer Levy Bruhl: *Das Denken der Naturvölker*, S 180 ff. (*Mišljenje primitivnih naroda*)
- 26) Dokazi za ovo su skupljeni u monografiji Ditlef Nielsen: *Der dreieinige Gott in religionshistorischer Beleuchtung* (Bog u tri lica u religiozno istorijskom svetu) Bd. I: *Die drei göttlichen Personen*; Kopenhagen 1922.

(Iz knjige »PHILOSOPHIE DER SYMBOLISCHEN FORMEN«)

Prevela sa nemačkog LJUBICA RAJINAC

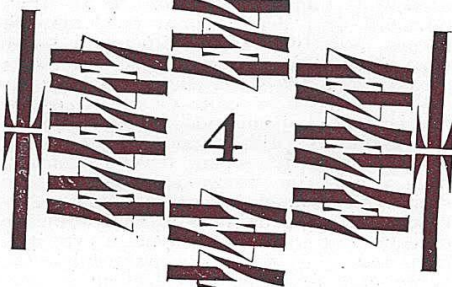
GABRIJEL ŽERMEN

BROJEVI U GRČKIM MITOVIMA I KULTOVIMA

MITOVI

Trijada je grupisanje božanskih, ili samo natprirodnih bića, koje se susreće pod vrlo različitim podnebljima. Helada u tome nije izuzetak.¹⁾

Trijade velikih bogova ne postoje u pravom smislu reči. Leta i njena deca očigledno predstavljaju za helensko verovanje grupu sjedinjenu u jednu istu pobožnost; Homerova *Himna gelfskom Apolonu* je u tom pogledu karakterističan dokumenat. U Eleuzini se iza dveju boginja jasno ocrtava treća ličnost, Demofon u Homerovoj *Himni*, triptolem i kasnije Dionizis. Ali to su, u oba slučaja, obična grupisanja, koja predstavljaju izraziti trojni istaknuti karakter, jednim sakralnim epitetom. Ne treba izgubiti iz vida podelu sveta između tri brata, Zeusa, Posejdana, Hada. Ako to i nije isto tako jedna trijada u pravom smislu reči, onda je to, u najmanju ruku, ako se može upotrebiti jedan takav izraz (ali ono što je u njoj komično vrlo dobro pokazuje, i sasvim tačno, o čemu se radi), »božanski triumvirat«.

Pogledajmo ipak *Teogoniju*. U njoj se mogu uporediti šest eksplicitnih trijada; Kiklopi, Persefone, Gorgone, Here, Mojre, Gracije. Ali, s druge strane, poema često pozajmljuje od božanstva grupe od po tri deteta (epski broj), koje ne formiraju prave nedeljive trijade. To su kćeri Taumanta i okeanske nimfe Elektre: Iris, Ajlopa, Okipea (ali ove dve poslednje imaju obično samostalno postojanje pod imenom Hapije); čudovišta poreklom od Tifona i Eshidne: Ortro, Kerber, i Hidra; Tejina deca: Helije, Selena i Eoja; tri kćeri i tri sina Pee i Krona: Ishij, Demetra, Hera, Had, Posejdon, Zevs (u tom slučaju dolazi se do epskog broja šestoro (dece); Zevsova i Herina deca: Arej, Heba, Hefest; deca Areja i Afrodit: Foba, Dejmoa i Harmonija.

Ta brojčana šema se naročito nameće kad je reč o malim, ženskim i nevinim božanstvima²⁾: pored ovih koje smo već naveli, nailazimo na Erineje, Graje, Muze prema tradiciji iz Beotije³, Hesperide, i manje univerzalne figure, Trije iz Delfa, Praksiteje iz Haliartosa, Epitemide iz Argosa, ili čak anonimne junakinje kao što su tri Partenaje iz Beotije i, u Sireni, tri »junakinje zaštitnice Libije«⁴. Lokalno oklevanje o stvarnom broju tako grupisanih bića teži da pokaže da je trijada morala da se proširi analogijom tamo gde nije bila izvorna⁵. S muške strane, jedva se mogu dodati, kao zaista božanske trijade, samo Kabeiri, figure jednog, poreklom misterioznog kulta, i dosta neodređena bića kao što su Tritopatori⁶).

Ali, kao broj koji određuje mitske porodice često polubožanske, 3 ima uspeha, o kome *Teogonija* već daje izvesnu ideju. Sledeće nabranjanje, koje neće biti kompletno, svedočiće o tome: Zevsovi i Europini sinovi